

УДК 327.7 (477) + 351.88
DOI: 10.46493/2663-2675.32(1).2022.16-21

Людмила Чекаленко*

Державна установа «Інститут всесвітньої історії Національної Академії Наук України»
02000, вул. Леонтовича, 5, м. Київ, Україна

Історія еволюції національної безпеки суб'єктної України

Анотація. Актуальність поданої теми полягає в необхідності дослідження процесу руйнування усталеного світу, колапсу системи міжнародних відносин, відсутністю розуміння і повним ігноруванням з боку агресора усіх гуманітарних важелів в ситуації війни і збройного протистояння. Теоретичний аналіз як метод дослідження слугує контекстом і основою для знаходження і опанування об'єктивною інформацією; діалектичний метод переливання кількісних складників у якісні є необхідним для віднайдення відповідних важелів виявлення і покарання агресора. При написанні статті були використані також ідеї теорії систем та для всього тексту запроваджено синергетичний метод. Мета статті полягає у дослідженні об'єктивних реалій сьогодення і знаходження можливих адекватних агресії відповідей для нейтралізації загарбника. В результаті дослідження автор розробила відповідну схему безпекового існування держави. Схеми Безпеки, що запроваджуються в міжнародних відносинах, мають кілька рівнів і варіантів захисту. В українському варіанті поза розбудовою власних безпекових ресурсів і закріплення партнерства стратегічного виміру, Україна сьогодні переважно розраховує на третій рівень колективного захисту, в якому беруть участь кілька держав, що об'єднують власні зусилля у протистоянні ворогові. Така схема, що нагадує безпекову мережу, містить різноманітні варіанти захисту. Задача очільників держави об'єднати найприйнятніші позиції трьох рівнів і запровадити відповідну логістичну складову із залученням НАТО схем там, де ООН потужності не спрацювують

Ключові слова: система безпеки, колективний захист, безпекова мережа, європейський простір, трансатлантична система європейської оборони

Вступ

Безпека держави є комплексним поняттям, що включає відсутність загроз, захищеність державних і громадських інтересів, незалежність, що дипломатичною мовою визначається як суверенітет. Сучасні міжнародні відносини надають нам чимало позитивних прикладів успішного розв'язання конфліктів, протистояння агресії, вироблення схем нейтралізації викликів із застосуванням різноманітних механізмів захисту.

Актуальність дослідження продиктована агресією Росії, що зруйнувала всі засади міжнародних відносин і веде загарбницьку війну проти нашої миролюбної, демократичної, заможної держави України. Ламка Росією світового порядку через знищення України стала можливою з-за безпорадності світових безпекових лідерів, які запізно визнали свої помилки, допущені 2008 року відмовою України в ПДЧ НАТО на Бухарестському саміті, що стало преамбулою війни Росії проти Грузії і 2014 р. – нападом на Україну. Україна бореться за майбутню Європу, і світ без України і мирне співіснування з агресором не є можливими і не буде досягнуто. Україна є суверенною європейською державою, яка реалізує свою

зовнішню політику на основі міжнародного права. У 2014 р. Росія, ігноруючи принципи міжнародного права, основні договори з Україною, розпочала військові дії проти України. 24.02.22 р. Росія почала відкриту інтервенцію без оголошення війни. Український народ став на захист країни і Українська Армія завдяки допомозі європейських країн дає гідну відсіч загарбникам – рашистам, які поводяться на нашій землі гірше, ніж нацисти в II Світовій війні.

Дослідженню теоретичного нарративу національної безпеки присвячено чимало праць вітчизняних і зарубіжних дослідників. Серед таких робіт привертають увагу засадничі розробки професорів О.А. Коппель, О.С. Пархомчук [1], І.А. Хижняка [2], Г.М. Перепелиці [3], О.В. Потехіна [4]. До згаданих додамо праці зарубіжних, переважно американських учених: Б. Лете, О. Ваєвер, Р.Д. Ліпшуц [5].

У книзі професорів Інституту міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка О. Коппель і О. Пархомчук «Міжнародні системи та глобальний розвиток» викладено теоретичні засади становлення і розвитку

Стаття надійшла: 11.12.2021, Доопрацьовано: 09.01.2022, Схвалено до друку: 10.02.2022

Рекомендоване цитування:

Чекаленко Л. Історія еволюції національної безпеки суб'єктної України. *Зовнішні справи*. 2022. Т. 32, № 1. С. 16–21.

*Відповідальний автор

системи міжнародних відносин, поетапно розглядаються схеми взаємодії держав у геополітичному просторі. В роботі професора Ігоря Хижняка «Від “навіки разом” до “omnes et singulos” (разом і окремо). Україна в системному протистоянні глобальних полюсів сили» йдеться про сучасні міжнародні відносини, про агресора Росію, що зламала всю схему стабільності не тільки Європи, але й світу. Історичний екскурс в процес ядерного роззброєння викладений в монографії «Проблеми реалізації політики ядерного стримування» професора О. Потехіна. Глибокий аналіз витоків криз і постійних протистоянь міститься в монографії професора Г. Перепелиці «Конфлікти в посткомуністичній Європі». У всіх згаданих публікаціях автори опосередковано торкаються питань еволюції системи безпеки.

У працях зарубіжних учених: Б. Лете, О. Ваєвер, Р.Д. Лішц оцінки безпекових явищ, як і сама система безпекового існування співпадають з думками українських дослідників.

Авторка аналізує формування і поступову еволюцію політики безпеки України, визначає основні етапи її творення і реалізації. Розглядає складові політики безпеки у державному вимірі, простежує складну ходу України до вироблення концепції, механізмів, схеми і врешті стратегії безпеки у протистоянні загарбнику.

Дослідження еволюції концептуальної складової національної безпеки України за роки її реальної суб'єктності є метою цієї статті.

Концептуальне наповнення системи захисту в Україні традиційно відштовхувалось від парадигми реалізму/неореалізму, прихильники якої в основі безпеки вбачають силу держави, що активно користується нею в умовах анархії міжнародного буття. Таке означає, що держави, захищаючи свої інтереси, можуть вдаватися і вдаються до застосування зброї, що призводить до війни. Однак, як виявилось на практиці, реалістична концепція не спроможна була пояснити новий характер викликів, які прийшли разом з розвитком цивілізації. При цьому зазначимо: якщо функції держав практично є ідентичними, то їхні можливості є диференційними і залежать від військової спроможності, людського потенціалу, економічних потужностей, географічного розташування тощо. Слабкі держави доволі рідко покладаються на власні сили і переважно шукають надійного захисника-союзника.

У ХХІ столітті до класичних складових безпеки додалися інші варіанти, як військова, політична, громадська, економічна та екологічна. Зазначені варіанти тісно пов'язані, а їх комплексна взаємодія впливає на безпеку індивідуума, суспільства і держави.

В українських реаліях війни з російським агресором постала жорстка необхідність протистояти оновленій системі викликів. Однак в боротьбі з сильним противником в разі неможливості нейтралізувати ворога, держави – об'єкти агресії вдаються до інших варіантів самозбереження, серед яких застосовуються і компромісні схеми. В українському безпековому варіанті нині спостерігаємо запровадження компромісних засобів, що виявляються у тактиці уникнення прямого зіткнення з

елементами вдалих точкових збройних відповідей. Відомо, що такий підхід не завжди позитивно спрацьовує, оскільки слабка держава-приспосованець в умовах анархії міжнародних відносин завжди була і є бажаним «лакомим куснем» для потужних озброєних сусідів. Зокрема тих держав, для яких перестороги міжнародно-правових норм є пустопорожніми і які не визнають прийнятих цивілізованим світом правових норм міжнародного буття, як в нашому випадку агресор Росія.

У такому варіанті на застосування сили необхідно відповідати адекватно, тобто силою. Якщо власних сил недостатньо, слабкі ланки шукають сильних союзників – лобістів. Отже, в кожному конкретному випадку ситуація із вибором стратегічного союзника залежатиме від рівня відносин, глибини наданих гарантій і апробованих механізмів їх реалізації. Вироблення таких механізмів, насичення їх дієвими складовими, адекватне спрямування зовнішньополітичних зусиль на досягнення суто прагматичних результатів зумовлене безпрецедентністю вируючих проблем навколо України. Отже, зовнішньополітичні механізми забезпечення національної безпеки України – це комплексна система захисту універсальних, регіональних і субрегіональних міжнародних структур, яка включає безпекові схеми двостороннього співробітництва [6].

Фактор суспільства у формуванні безпекового простору

До складових безпеки сьогодні віднесено також фактор суспільства, що означає: задля реалізації національної безпеки необхідно виплекати безпекове суспільство. Це багатостороннє явище. Таке суспільство формується шляхом опанування політичною правовою і моральною освітою і вихованням, формуванням соціальної і комунікативної компетентності громадян. Основною задачею громадянської освіти є виховання громадянина для життя в демократичній державі. Безпека має бути гарантована державою і водночас – за безпеку суспільства несуть відповідальність його учасники, індивідууми, які покликані захищати державу. В українському випадку мова йде про консолідацію громадян у протистоянні небезпеці. На жаль, поки глибокої консолідації в українському вимірі не спостерігається з огляду на суб'єктивні і об'єктивні фактори.

Слід зазначити, що в середовищі зарубіжних й вітчизняних аналітиків поняття «безпекове суспільство» ще не знайшло чіткого визначення. Одні розглядають суспільство як раціональний контракт між особами і вважають безпеку суспільства сукупністю безпеки індивідуумів. Інші не відокремлюють суспільство від держави. Так, суспільство згідно О. Вевер, такий же об'єкт безпеки разом з державою [5].

На наше переконання, безпекове суспільство є суспільством, яке теоретично і практично підготовлено до ризиків і викликів різноманітного ґатунку, розуміє свою роль у захисті держави, несе відповідальність за державу і у випадку появи реальних загроз реалізує таку відповідальність на практиці. Інше питання щодо нових підходів у визначенні безпеки полягає в безпеці особистості, оскільки найбільшу цінність являє собою людина, тому їй загрожують всі небезпекі питання,

що стосуються існування. Отже, основним провайдером забезпечення людині безпеки має бути держава. Однак держава може бути як провайдером безпеки, так і джерелом загроз для особи і суспільства. Таку думку підтримує американський дослідник Б. Бузан, який вважає, що забезпечення державою безпеки супроводжується погрозами вже з боку державної машини примусу [7]. Уточнимо також, що не всі держави опікуються безпекою і далеко не всі забезпечують таку безпеку.

Теорія безпеки вимагає тотального наукового перегляду. Отже, теорія безпеки XXI століття з огляду на глибину розхитаного, колись усталеного міжнародного порядку вимагає тотального наукового перегляду і термінового опрацювання. У цьому зв'язку виникає питання: розробка в якій площині, і перегляд яким чином? Кожна теоретична школа цієї сфери знань пропонує свій варіант, і кінцевого консенсусу поки не знайдено. Повертаючись до досягнень в безпековій площині Європи, зазначимо, що на порядок денний ХХ століття вийшов європейський інтеграційний проєкт, який порівняно з євро-американськими схемами значно вигравав географічною наближеністю акторів, подібними проблемами, з якими зіткнулася післявоєнна Європа, щирим бажанням всіх держав подолати різнобарвні кризи. Європа, якій відчутно допомогли Сполучені Штати Америки, доволі швидко оговталася від жахливого провалля II Світової і кинула виклик своєму стратегічному партнеру – США.

У 1990 році зникає СРСР. Однак, підкреслимо, зникає як форма, але не як система. Україна із радянськими механізмами врядування, ще не забороненою єдиною існуючою комуністичною партією, хоча й була за економічними показниками найпотужнішою республікою СРСР, однак була не готова до нової стадії розвитку, не мала відповідної політичної та економічної інфраструктури, та й українське суспільство ще доволі довго перебувало і, на жаль, перебуває й досі у площині радянськості. Годі й говорити про якусь іншу систему безпеки та й про національну безпеку. На той час її «не існувало», оскільки не існувало загроз (Україна ж має ядерну зброю!). Про безпеку більшість не знали та й не передбачали, що така непередбачуваність у будь-який момент спроможна кинути жорсткий виклик не тільки суб'єктності нашої держави, а й її існуванню.

Поступова концентрація сил після ейфорії легко проголошеної незалежності, інтелектуальне зростання, повільне опанування ситуацією, що склалася після незграбної задачі ядерної зброї (і кому – майбутньому ворогові – Росії (!), все це підштовхнуло до розуміння небезпеки. Тільки тоді наша держава стала потроху «прозрівати» і врешті відкрила очі в результаті подій навколо острова Коса Тузла. А це вже початок XXI століття – 2003 рік. Терміново розробляється і приймається Концепція національної безпеки України – доволі виважений і розумний документ, а також Закон України «Про основи національної безпеки України» [8].

Здавалось би, перший Майдан, прихід до влади демократичних сил, заяви про євроінтеграційний вимір,

розбудова збройних сил, посилення силових структур тощо, – все налаштувало українське суспільство на швидку ходу до реалізації проголошених європейських цінностей. Що завадило Україні перейти на цю напружену іншими кальку безпекової схеми, за якою пішли наші європейські сусіди? Відповідь на це питання залишається за лаштунками. Україна продовжувала боротися між проросійським і прозахідним полюсами, демонструючи всьому світові свою неспроможність дотягнутися до європейськості.

Суверенізм – руйнація суверенітету. Серед нових сценаріїв викликів безпеці привертає увагу сформоване на нових, частково теоретичних засадах явище суверенізму, суть якого – усіяке розхитування теорії і практики класичного суверенітету [9]. Українська проросійська аналітика також пройшла через подібне теоретизування напередодні першого Майдану. Західні наукові школи, опинившись перед новими викликами тероризму, несанкціонованої міграції, екологічними проблемами та іншими негараздами, заглибились у розробку конституційного закону для Європейського Союзу, обґрунтування необхідності розширення Північноатлантичного Альянсу, пояснення глобалізаційних змін і пошуку протистояння новим загрозам, виокремивши світових творців сучасного буття, транснаціональних акторів, недержавних акторів, акторів поза політикою тощо. Проте в сучасних аналітичних розробках не зустрічаємо віднайдення причин колапсу сучасної системи безпеки, бачимо розгубленість перед пандемією і гібридними антидемократичними випадками вже нових агресорів сьогодення, розгубленість перед агресором і жорсткою кривавою агресією.

Формування системи безпеки України. У зазначеній площині спостерігається доволі загрозливе явище неспівпадіння паперових законодавчих рішень з реальною політикою. Концептуальне поле державної діяльності наповнюється відповідними законодавчими актами, що продиктовані конституційними положеннями України, чітко віддзеркалюють євроінтеграційний і євроатлантичний вектори зовнішньої політики і безпеки нашої країни. Однак на практиці діяльність очільників української держави часто суперечила законам України, законодавчим актам, що пройшли горнило парламенту – Верховної Ради України і були прийняті у вигляді законів держави. Політика деяких високопосадових йшла в розріз із задекларованими заявами, не збігалася з загальною громадською думкою. Така «неадекватна поведінка» можновладців при владі начебто демократичної держави викликала спротив громадянського суспільства. І не тільки мирний спротив у вигляді демонстрацій і страйків, а й революційні виступи.

В українському варіанті і Майдан «на асфальті», і Революція гідності жорстко каралися вищою владою. І якщо перший Майдан відбувся без кровопролиття, завдяки прямому втручанням деяких очільників зарубіжних країн, то Революція гідності стала кривавим випробуванням українського суспільства – жорстоким актом геноциду влади проти власного народу. Саме

геноциду, який має бути покараним міжнародними судовими інстанціями.

Аналізуючи державні документи, історичні події зазначеного періоду, можна виокремити кілька етапів становлення безпеки сучасної України. Перший охоплює кінець 1980-х – початок 1990-х років. Україна, як і всі колишні республіки СРСР жила за схемою буття радянської влади і радянської конституції, прийнятої у 1990-му році. Безпеку республіці забезпечував могутній військово-промисловий комплекс, дітища якого розташовувались кількома поясами навколо столиць, кордонів республіки і кордонів СРСР. На охороні миру стояли континентальні ракети, за кількістю яких Українська РСР посідала третє місце в світі, випереджаючи французький ядерний потенціал. Молоді люди служили в радянській армії і розподіляли їх на службу по всій території союзу.

Кому підпорядковувались ці військові сили? Центру – Москві, хоча кількістю генералів і адміралів українська армія поступалася хіба що тільки Росії. І рішення щодо неадекватних ситуацій, участі в різноманітних радянських війнах, військових навчань тощо приймалися в Центрі – в Москві, головними військовокомандувачами в головних військових штабах. Ніде правди діти, радянське керівництво спровокувало кілька конфліктів на радянській території (Придністров'я, Нагірний Карабах, сутички в Вільнюсі тощо). В перехідні роки вирішувалось більш серйозне питання: що робити з Радянським Союзом і як ділити радянську спадщину, зокрема ВПК. Таким чином в перший період незалежності безпеку можна охарактеризувати, як залишкову радянську – постколективну після протистояння двох таборів.

Наступний етап розвитку безпеки нашої республіки є етапом державо- і безпекотворення. На початку 1990-х Росія запровадила ринкові ціни на енергоносії, що боляче вдарило по новим економікам ново проголошених держав. Україна, оскільки була не готова до такого сценарію, опинилась в складній ситуації, – постала перед явною загрозою національній безпеці.

Питання національної безпеки згадувались в перших державотворчих документах і стосувались вони не енергоносіїв, а стосувались у першу чергу ядерної зброї і майбутнього політичного статусу нашої держави. Йшлося про Україну як нейтральну державу у майбутньому, що позбавиться ядерної зброї [10]. Таке свідчило про глибоке нерозуміння ситуації, що склалася, про неготовність українських керівників – перших осіб до подібного сценарію, недолугість у стратегічних міркуваннях і тактичних розрахунках. Негативний результат не забарився: з-за високих цін (в 300-400 разів) збільшення російською стороною і перехід на доларові розрахунки різко зріс валютний борг України. Це питання стало розмінною монетою, а скоріше приводом, який надав «обґрунтування» Росії і США для торгу щодо української безпеки – прийняття остаточних рішень про українську ядерну зброю. 1993–1994 роках трьома сторонами – США, Росією, Україною – підписано визначальні документи, а 1995 року Україні надано Меморандум, який вважали гарантіями нашої безпеки.

Для України склалася парадоксальна ситуація, оскільки сторони-підписанти – США, Росія, Велика Британія, до яких пізніше приєдналися Франція і Китай – такого не вважали. Сьогодні американські журналісти з усмішкою просять пробачення в Україні за те, що за цим папірцем США не зобов'язані нас захищати.

Як можна назвати таку недалекоглядну політику? Зрадою національних інтересів нашої держави [11]. Тобто на першу позицію виходять непомірні амбіції, можливо гроші, а не згадується безпека – безпека держави. Доволі сумно виглядає й питання про здачу тактичної зброї. До сьогодні немає прозорої інформації, кому і за скільки її віддали.

На фоні тотального нерозуміння значення для будь якої держави наявності ядерної зброї певне прозріння українське керівництво виявило під час створення чергового об'єднання на кшталт колишнього радянського союзу – Співдружності незалежних держав (8 грудня 1991 р.). Також під час укладання договірної папери про закріплення всіх складових цього утворення в статуті цієї організації – Статут СНД у 1993 році. Зрозумівши або скоріше відчувши майбутні загрози від дотримання сторонами – підписантами деяких положень цього документу, керівництво нашої держави не підписало Статут СНД і Ташкентський договір 1992 про військовий російський блок з колишніх радянських республік [12; 13].

У результаті позбавлення України ядерної зброї, політика захисту національної безпеки стає ситуативною – залежить від поточних ситуацій, які складаються навколо нашої держави. Далі розвивається маятникова політика безпеки – від орієнтації на один центр – до іншого, від одної ланки до іншої.

Наступний етап – Майдан. Хвилі Майдану висувають нового президента, не дозволяють зашкодити українській ще слабкій демократії. Президент В. Ющенко із сильною командою одразу береться до справи: розбудови безпекового плацдарму України. Вибудовує систему безпеки, спираючись на досвід провідних країн світу. Ситуацію, що склалася, можна пояснити першими після-майданівськими кроками народу-переможця, що прагнув вільного волевиявлення і взяття відповідальності на себе. Чи вдалося завершити цей проєкт посилення безпеки України? На жаль, ні, не вдалося. Президент виявився слабкою ланкою в історії української влади.

Період «правління» президента В. Януковича увійшов в історію української державності і національної безпеки як повна зрада національних інтересів. Все було віддано на відкуп Московії, яка пустила глибокі корені в українських владних структурах і українському суспільстві. В таких умовах ігнорування громадської думки і запровадження силового сценарію вирішення внутрішньодержавних проблем країна вибухнула Революцією гідності.

Прийшов післяреволюційний час, коли більшості здавалось, що нарешті візьмемося за розбудову міцної витривалої національної системи безпеки, час підняття з колін економіки поки ще сильної держави, історичний час покарання злочинців і відновлення демократичних засад державності. Було скасовано антиукраїнські закони,

уведено в дію деякі оновлені демократичні положення Конституції і низки законодавчих актів. Настав час президента П. Порошенка, з постаттю якого були пов'язані глибокі сподівання на гідне майбутнє країни, і який опинився перед серйозними випробуваннями збереження української державності.

Захопленням українських територій і масштабним наступом на Україну розпочалася зтяжна війна Росії проти України. Задля розбудови системи оборони і відновлення національної безпеки президентом В. Зеленським впроваджуються різноманітні варіанти захисних схем: від пошуку об'єктивно стратегічних партнерів до засобів виготовлення сучасної зброї. Президентська команда навіть вдалася до запровадження в практику теорії сек'юритизації безпеки – винайдення або створення загроз, на які необхідно було терміново відповідати [14]. Влада також намагалася вирішити надзвичайно складну для України проблему, що історично склалася за довгі роки в результаті запровадження російсько-радянської ідеології, – забезпечення стабільного громадського консенсусу довкола стратегії зовнішньої політики і національної безпеки. Громадський консенсус можна досягти в демократичному суспільстві вихованням громадян і прищепленням їм демократичних цінностей [15]. Такий громадянин має бути носієм демократичних цінностей і бути готовим брати участь в суспільно-політичному житті країни. Зміни в системі освіти, запроваджені ще після першого Майдану, були наново відроджені і запущені в практику.

Сучасна українська концепція національної безпеки та практика її реалізації (з 2020 р.) за нашими

спостереженнями використовує і застосовує теорію *транснаціональних мереж*, що з'явилася в системі безпеки НАТО і Євросоюзу [16]. Теорія транснаціональних мереж спирається на ідею американських політологів – *концепцію трансвернменталізму (transgovernmentalism)* [17]. Прихильники цієї теорії вважають, що держави адаптувалися до нових умов і беруть активну участь у створенні нових форм взаємодії в галузі безпеки між окремими урядовими одиницями (governmental subunits).

Висновки

Підсумовуючи розгляд історії створення і реалізації системи національної безпеки України, автор приходять до висновку, що захисні схеми держави мали ситуативний характер, залежали від міжнародної ситуації, що складалася навколо України, а також від певного налаштування та інтересів перших керівних осіб. Дехто з президентів намагався розбудувати безпекову систему на кшталт провідних світових потуг, однак такі наміри не здійснилися. Нині керівництво країни дотримується прийнятних варіантів безпекового існування, взявши за основу теоретичні надбання євроінтеграційного і євроатлантичного досвіду.

В умовах жорстокої війни Росії проти нас годяться всі можливі засоби і заходи, щоби протистояти, і більшість теорій виявляється безпорадними, оскільки ворог існує не в європейському цивілізаційному вимірі, а в дикунському варіанті перебування, керується утопічними ідеями своєї зверхності, попирає і повністю відкидає засади міжнародного буття.

Список використаних джерел

- [1] Коппель О.А., Пархомчук О.С. Міжнародні системи та глобальний розвиток: навч. посібник. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2004. 320 с.
- [2] Хижняк І.А. Від «навіки разом» до “omnes et singulos”. Україна в системному протистоянні глобальних полюсів сили. Київ: Саміт-Книга, 2018. 416 с.
- [3] Перепелиця Г.М. Конфлікти в посткомуністичній Європі. Київ: ПЦ «Фоліант», 2003. 431 с.
- [4] Потехін О.В. Проблеми реалізації політики ядерного стримування. Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2019. 312 с.
- [5] Waever O. Securitization and desecuritization. *On security* / Lipschutz R.D. (Ed.). New York: Columbia University Press, 1995. P. 46–86.
- [6] Чекаленко Л.Д. Зовнішньополітичні механізми забезпечення національної безпеки України: автореф. дис...д-ра політ. наук: 23.00.04. Київ, 2007. 34 с.
- [7] Buzan B., Hansen L. The evolution of international security. Cambridge: Cambridge University Press, 2009. 384 p.
- [8] Про основи національної безпеки України: Закон України від 01.06.2003 р. № 964-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15#Text>.
- [9] Chekalenko L.D. Historical pendulum of sovereignty as a result of the «black holes» of sovereignty. *Journal of Critical Reviews*. 2021. Vol. 8, No.2. P. 1–10.
- [10] Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990. № 55-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>.
- [11] Хотін Р. П'ять причин відмови України від ядерної зброї. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29316398.html>.
- [12] Угода про створення Співдружності Незалежних Держав. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_077#Text.
- [13] Договір про колективну безпеку. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_2865.
- [14] Хельберг У.І. Сек'юритизація як політичний феномен. *Міжнародне право*. 2012. Вип. 46. С. 61–67.
- [15] Чекаленко Л. Європейські цінності, що засновані на духовній, моральній та історичній спадщині народів Європи. *Зовнішні справи*. 2013. Вип. 10. С. 14–17.
- [16] Hollis S. The necessity of protection: Transgovernmental networks and EU security governance. *Cooperation and conflict*. 2010. Vol. 45, No. 3. P. 312–330.

- [17] Solana J. European security strategy – a secure Europe in a better world. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d0928657-af99-4552-ae84-1cbaaa864f96>.

References

- [1] Koppel, O.A., & Parkhomchuk, O.S. (2004). *International systems and global development*. Kyiv: Printing and Printing Center “Kyiv University”.
- [2] Khizhnyak, I.A. (2018). *From “forever together” to “omnes et singulos” (together and separately)*. Ukraine in the systemic confrontation of global poles of power. Kyiv: Summit-Book.
- [3] Perepelytsia, G.M. (2003). *Conflicts in post-communist Europe*. Kyiv: Printing Center “Foliant”.
- [4] Potekhin, O.V. (2019). *Problems of nuclear deterrence policy implementation*. Kyiv: State Institution “Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine”.
- [5] Waever, O. (1995). Securitization and desecuritization. In Lipschutz R.D. (Ed.), *On security* (pp. 46–86). New York: Columbia University Press.
- [6] Chekalenko, L.D. (2007). *Foreign policy mechanisms for ensuring the national security of Ukraine* (Doctoral thesis, National Institute of International Security, Kyiv, Ukraine).
- [7] Buzan, B., & Hansen, L. (2009). *The evolution of international security*. Cambridge: Cambridge University Press.
- [8] Law of Ukraine No. 964-IV “On the Basics of National Security”. (2003, June). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15#Text>.
- [9] Chekalenko, L.D. (2021). Historical pendulum of sovereignism as a result of the “black holes” of sovereignty. *Journal of Critical Reviews*, 8(2), 1-10.
- [10] Declaration of State Sovereignty of Ukraine No. 55-XII. (1990, July). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>.
- [11] Khotin, R. (2018). Five reasons or Ukraine’s renunciation of nuclear weapons. Retrieved from <https://www.radiosvoboda.org/a/29316398.html>.
- [12] Agreement on the establishment of the Commonwealth of Independent States. (1991, December). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_077#Text.
- [13] Agreement on collective security. (1991). Retrieved from https://minjust.gov.ua/m/str_2865.
- [14] Helberg, W.I. (2012). Securitization as a political phenomenon. *Magisterium*, 46, 64-67.
- [15] Chekalenko, L. (2013). European values based on the spiritual, moral and historical heritage of the peoples of Europe. *Foreign Affairs*, 10, 14-17.
- [16] Hollis, S. (2010). The necessity of protection: Transgovernmental networks and EU security governance. *Cooperation and Conflict*, 45(3), 312-330.
- [17] Solana, J. (2009). *European security strategy – a secure Europe in a better world*. Retrieved from <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d0928657-af99-4552-ae84-1cbaaa864f96>.

Liudmyla Chekalenko

*The State Institution “Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine”
02000, 5 Leontovych Str., Kyiv, Ukraine*

The History of Evolution of Independent Ukraine’s National Security

Abstract. The relevance of this topic is the need to study the process of destruction of the established world, the collapse of the system of international relations, lack of understanding and complete disregard by the aggressor of all humanitarian levers in a situation of war and armed confrontation. Theoretical analysis as a research method serves as a context and basis for finding and mastering objective information; the dialectical method of transfusing quantitative components into qualitative ones is necessary to find the appropriate levers to identify and punish the aggressor. The ideas of systems theory were also used in writing the article and a synergetic method was introduced for the whole text. The hypothesis of the article is to study the objective realities of today and find possible adequate aggression responses to neutralize the invader. As a result of the research, the author developed an appropriate scheme for the safe existence of the state. Security schemes implemented in international relations have several levels and options of protection. In the Ukrainian version, apart from the development of its own security resources and consolidation of strategic-level partnerships, Ukraine today mainly relies on the third level of collective defense, in which several states participate, combining their own efforts in confronting the enemy. Such a scheme, resembling a safety net, contains various protection options. The task of the heads of state is to unite the most acceptable components of the three levels and introduce the corresponding logistical component with the involvement of NATO schemes when the UN capacities do not work

Keywords: security system, collective defense, security network, European space, transatlantic European defense system